

Ermənistan həm də ekolojiya terrorçusudur

Azərbaycanın torpaqlarını işğaldan azad etməsi onilliklər ərzində Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə törədilən ekoloji cinayətləri də ortaya çıxarıb. İşğal dövrü ərzində erməni vandalları bu ərazilərdə təbiət abidələrinə, qoruqlara, meşələrə, biomüxtəlifliyə ciddi ziyan vurublar, yandırılmış torpaq siyasəti həyata keçirərək həyata dair hər nə varsa məhv ediblər.

Hazırda dövlətimiz bu ərazilərin təbiətinin dirçəldilməsi üçün mühüm işlər həyata keçirir. Eyni zamanda Ermənistanın törətdiyi ekoloji terrora görə beynəlxalq məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün fəal iş aparır.

Bu il fevralın 12-də Azərbaycan tərəfi Haaqa şəhərində yerləşən Daimi Arbitraj Məhkəməsinin mənzil-qərargahında 1979-cu il tarixli "Avropanın canlı təbiətinin və təbii mühitinin qorunması haqqında" Konvensiya ("Bern Konvensiyası") əsasında Ermənistan qarşı arbitraj işi üzrə iddia sənədini təqdim edib.

İddia sənədində Ermənistanın "Bern Konvensiyası"na dair hüquqi öhdəliklərinin çoxsaylı pozuntuları ətraflı şəkildə öz əksini tapıb.

İlk dövlətlərarası arbitraj prosesi

Bununla əlaqədar Xarici İşlər Nazirliyinin məlumatında bildirilir ki, Azərbaycan öz ərazilərini azad etməklə Ermənistanın ətraf mühiti məhv etməsinə və dünyanın ən zəngin biomüxtəliflik ocaqlarından birində yaşayış mühiti və növlərini qoruya bilmədiyinə dair dəhşətli sübutlar aşkarlayıb. Ermənistanın hərəkətlərinin bölgədəki canlı təbiətə və növlərinə dönməz şəkildə ciddi ziyan vurduğu müəyyənləşdirilib.

Xatırladaq ki, 2023-cü il yanvarın 18-də Azərbaycan sözügedən dəlillərə əsaslanaraq arbitraj prosesinin başlanması üçün Ermənistanə arbitraj bildirişi göndərib. 2023-cü il sentyabrın 15-də arbitraj məhkəməsinin tərkibi təsdiqlənərək, 2024-cü il aprelın 12-də Haaqadakı Sülh Sarayında Azərbaycan ilə Ermənistan arasında ilk prosedur iclası keçirilib.

Azərbaycanın Ermənistanə qarşı məhkəmə iddiası Bern Konvensiyası əsasında indiyədək məlum olan ilk dövlətlərarası arbitraj prosesidir: "Azərbaycan Ermənistan tərəfindən yaşayış yerlərinin və canlı təbiətin kütləvi şəkildə məhv edilməsinə görə bu ölkədən tam təzminat tələb edir. Buraya Azərbaycan ərazilərinin bir hissəsinin Ermənistan tərəfindən işğalı zamanı əraziyə aid olan yüzlərlə vəhşi təbiət növünə və yaşayış yerlərinə mənfi təsir göstərən addımlar, o cümlədən meşələrin genişmiqyaslı qırılması, ekoloji cəhətdən səmərəsiz şəkildə ağacların kəsilməsi, mədənçilik və su-elektrik stansiyalarının tikintisi daxildir".

40 min hektar meşə sahəsi tamamilə məhv edilib

Elm və Təhsil Nazirliyinin Akademik Həsən Əliyev adına Coğrafiya İnstitutunun şöbə müdiri, coğ-

rafiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Mirnuh İsmayılov bir müddət öncə sözügedən mövzu ilə bağlı qəzetimizə bildirmişdi ki, işğal dövründə "Söyüdlü" yatağının qeyri-qanuni istismarı nəticəsində subalp çəmənliklərindən ibarət zəngin bioloji müxtəlifliyə malik 800 hektardan çox dağ-çəmən ekosistemləri tamamilə məhv edilib.

İşğal zamanı ermənilər 40 min hektar meşə sahəsini tamamilə məhv ediblər. Regionun Şelli, Seyidli, Sarıcallı və Əliağalı kəndlərində yaşı 150-250 il olan 8 şorq çinarının və dövlət qeydiyyatına alınmış yaşı 400 ildən çox olan 71 tə-

biət abidəsinin məhv edildiyi və ya yandırıldığı müəyyən edilib. Zəngilan rayonunun qiymətli təbii çinar meşələri tamamilə qırılaraq dağıdılıb, ağacların köklərini məhv etmək üçün partlayışlar törədilib. Kəlbəcər rayonunda 986 hektar ərazidə "Qırmızı kitab"a daxil edilmiş Azərbaycanın çox qiymətli və endemik bitkisindən ibarət unikal meşə ayıfındığı ekosistemi də işğal dövründə ekoloji terrora məruz qalıb.

İşğal zamanı həyata keçirilən yanğınlar müxtəlif fauna növlərinin kütləvi şəkildə məhvə yol açıb. Laçın meşələrində qırmızı palıdın, tozağacı və fındığın qırıl-

ması bir sıra quş və heyvan növlərinin ekosisteminin dağılmasına və onların sayının azalmasına səbəb olub.

Eyni zamanda Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun şirin su ehtiyatlarının Ermənistanın çirkli sənaye və kənd təsərrüfatı suları ilə mütəmadi olaraq çirkləndirilməsi buradakı canlı ekosistemlərə ciddi ziyan vurur. Araz çayı və onun sol qolları Ermənistanın 16-dan çox yaşayış yerinin çirkab suları ilə mütəmadi olaraq çirkləndirilir. Oxçuçay Ermənistanın Mehri, Qacaran, Qafan və digər dağ-mədən sənayesinin turş suları, ağır metalları və sair ilə

çirkləndirilib. Bu çaylarda ekoloji vəziyyətin pisləşməsi şirin su orqanizmlərinin müəyyən dərəcədə məhvə səbəb olur.

İşğal dövründə ermənilər Xonaşen, Qarqarçay, Xaçınçay, İncəsuçay, Coğazçay, Oxçuçay, Tərtərçay çaylarına müxtəlif məişət tullantıları, zavod və mədənlərin çirklənmiş sularını axıdılar. Bərgüşad və Həkəri çaylarının zəngin və qiymətli balıq sortları erməni qəsbkarları tərəfindən elektrik cərəyanları və partlayıcı maddələrlə birlikdə məhv edilib.

Bu sadalananlar Ermənistan tərəfindən törədilən ekoloji cinayətlərin hələ hamısı deyil.

Törətdikləri ekocinayətlərə görə cavab verəcəklər

XİN-in yuxarıda sözügedən məlumatında da göstərilir ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ətraf Mühit Proqramı (UNEP) yaşı 2000-dən çox olan qədim ağacların olduğu Azərbaycanda minlərlə hektar xüsusi mühafizə olunan və qiymətli meşənin zərər gördüyünü bildirib. Bu qoruqlardan bəziləri Bəsitçay vadisindəki şorq çinarı meşəsi kimi nadir və kövrək ekosistemləri qorumaq üçün yaradılmışdı. UNEP hesabatında Oxçuçay çayında yüzlərlə balığın ölü tapıldığını əlavə edərək əvvəllər işğal olunmuş ərazilərdə mədənçiliyin

"suyun, torpağın və biomüxtəlifliyin kimyəvi çirklənməsi"nə səbəb olduğunu sənədləşdirib. İşğal zamanı Ermənistan tərəfindən törədilən hərəkətlər hələ də bir neçə qorunan balıq və amfibiya növünü təhdid edir: "Azərbaycan ədalətin təmini istiqamətində fəaliyyətini davam etdirəcək və Ermənistanın qanunsuz işğalı zamanı ətraf mühitin, heyvan növlərinin və yaşayış yerlərinin məhv edilməsi və qorunmaması ilə bağlı bu ölkəni beynəlxalq məsuliyyətə cəlb edəcək".

Göründüyü kimi, işğal zamanı xalqımıza qarşı kütləvi qətlərə, soyqırımlarına əl atan, üç onillik ərzində Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə talan həyata keçirən, infrastruktur, tarixi, dini, mədəni abidələri dağıdan erməni vandalları təbiətimizə də qənim kəsilmişdilər. Ancaq işğaldan azad ediləndən dərhal sonra təbiəti də sürətlə dirçəldilməyə başlanılan bu yerlərdə vaxtilə törədilən ekocinayətlərə görə Ermənistan beynəlxalq müstəvidə cavab verməyə məcbur ediləcək.

Necə ki 2021-ci ilin avqustunda Kəlbəcər və Laçına səfəri zamanı Prezident İlham Əliyev qətiyyətlə bildirib: "Təbii sərvətlər talan edilib, istismar edilib, çaylarımız zəhərlənib, meşələrimiz qırılıb, evlərimiz dağıdılıb, məscidlərimiz sökülüb. Bunu kim edib? Ermənilər! Cavab verməlidirlər və verəcəklər".

***Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"***